

UTTA SERIES

До 40-річчя кафедри теорії та практики перекладу англійської мови
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Л. М. ЧЕРНОВАТИЙ

Методика викладання перекладу як спеціальності

Підручник для студентів вищих закладів освіти
за спеціальністю "Переклад"

Вінниця
Нова Книга
2013

УДК 378.147:81'25(075)
ББК 74.261.7я73
Ч-21

*Друкується за рішеннями кафедри теорії та практики перекладу англійської мови
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 1 від 30.08.2012 р.)
та вченої ради факультету іноземних мов Донецького національного університету
(протокол № 4 від 24.10.2012 р.)*

Рецензенти:

Карабан В. І. — академік АНВШ України, доктор філологічних наук, професор кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Денисова С. П. — доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри зіставного мовознавства і теорії та практики перекладу Київського національного лінгвістичного університету.

Панченко О. І. — доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара.

Черноватий Л. М.

Ч-21 Методика викладання перекладу як спеціальності : підручник для студ. вищих заклад. освіти за спеціальністю “Переклад” / Л. М. Черноватий. — Вінниця : Нова Книга, 2013. — 376 с. — (Серія “UTTA Series”).
ISBN 978-966-382-459-8 (серія)
ISBN 978-966-382-460-4

Підручник призначений для забезпечення дисципліни “Методика викладання перекладу у вищій школі”, передбаченої навчальним планом за спеціальністю “Переклад”. Зміст підручника повно враховує тематику, закладену до робочої програми дисципліни “Методика викладання перекладу у вищій школі”: “Система освіти в Україні та викладання перекладу як спеціальності”, “Методика викладання перекладу як наука”, “Теоретичні (психологічні, психолінгвістичні, перекладознавчі, лінгвокраїнознавчі, лінгвістичні, методичні, соціолінгвістичні) основи змісту методики викладання перекладу”, “Фахова компетентність перекладача, перекладацькі компетенції та зміст їх формування”, “Навчання усного та письмового перекладу”, “Організація процесу формування фахової компетентності майбутніх перекладачів”. Ефективному забезпеченню лекцій та семінарів сприяють деталізований перелік питань для обговорення та завдання для самостійної роботи, виконання яких покликане забезпечити мимовільне засвоєння теоретичного матеріалу й перенесення відповідних знань у практичну площину.

Для студентів вищих навчальних закладів за спеціальністю “Переклад”; викладачів, що читають курс “Методики викладання перекладу у вищій школі”; аспірантів та здобувачів, які планують дослідження у галузі методики викладання перекладу, а також усіх, хто цікавиться проблемами формування фахової компетентності перекладача.

ББК 378.147:81'25(075)
УДК 74.261.7я73

ISBN 978-966-382-459-8 (серія)
ISBN 978-966-382-460-4

© Л. М. Черноватий, 2013
© Нова Книга, 2013

Зміст

Передмова до серії (UTTA Series)	6
Передмова до підручника “Методика викладання перекладу як спеціальності”	7
Подяка	14
I. Система освіти в Україні та викладання перекладу як спеціальності	16
1.1. Принципи підготовки перекладачів у світлі вимог державної національної програми “Освіта”	16
1.2. Ступені вищої освіти в Україні та підготовка перекладачів	17
1.3. Державний стандарт спеціальності “Переклад” та сучасні критерії оцінки перекладача у світлі міжнародних вимог	18
II. Методика викладання перекладу як наука	23
2.1. Зміст поняття “Методика викладання перекладу” та її завдання	23
2.2. Система навчання перекладу як спеціальності.	24
2.3. Методи дослідження у методиці викладання перекладу	31
2.4. Зв’язок методики викладання перекладу з іншими науками	34
III. Теоретичні основи змісту навчального предмета “Методика викладання перекладу”	43
3.1. Психологічні основи навчального предмета “Методика викладання перекладу”	43
3.1.1. Переклад і види мовленнєвої діяльності	43
3.1.2. Психологічний зміст процесу перекладу	43
3.1.3. Механізми й процедури у засвоєнні мовленнєвої та перекладацької діяльності.	47
3.1.4. Розвиток природженої здатності до перекладу у ранньому білінгвізмі	50
3.1.5. Розвиток набутої здатності до перекладу.	69
3.1.6. Навички та уміння перекладу: загальні зауваження	71
3.1.7. Проблеми формування навичок та умінь перекладу	75
3.2. Перекладознавчі основи змісту навчального предмета “Методика викладання перекладу”	80
3.2.1. Різновидності перекладу	80
3.2.2. Значення і смисл	84
3.2.3. Проблема передачі імплікатур тексту оригіналу у тексті перекладу	85
3.2.4. Еквівалентність і адекватність.	93
3.2.5. Зміст поняття “переклад” як об’єкта навчання.	96
3.3. Психолінгвістичні основи навчального предмета “Методика викладання перекладу”	103
3.3.1. Процес перекладу: загальні зауваження	103
3.3.2. Етапи перекладу	104
3.3.3. Когнітивні стратегії перекладу.	106
3.3.4. Джерела виникнення труднощів у процесі перекладу.	113

3.4. Лінгвістичні основи змісту навчального предмета “Методика викладання перекладу”	128
3.4.1. Розбіжності у категоризації	128
3.4.2. Контрастивний аналіз як передумова навчання термінологічної лексики	129
3.4.3. Граматичні проблеми перекладу	133
3.4.4. Лексичні проблеми перекладу	134
3.5. Методичні основи навчання перекладу. Проблема вправ	141
3.6. Проблема фонових знань перекладача	155
3.6.1. Постановка проблеми	155
3.6.2. Вплив фонових знань на успішність інтерпретації тексту оригіналу	157
3.6.3. Фонові знання та омонімія термінів	161
3.6.4. Гіпотетичні компоненти фонових знань перекладача	165
IV. Фахова компетентність перекладача, перекладацькі компетенції та зміст їх формування	169
4.1. Фахова компетентність перекладача та її складові	169
4.2. Зміст формування теоретичного компонента перекладацької компетенції	178
4.3. Види перекладу, які доцільно включити до змісту й мети навчання майбутніх перекладачів	181
4.4. Диференційні ознаки усного і письмового перекладу та їх дидактичні наслідки	187
V. Навчання письмового перекладу	195
5.1. Етапи, уміння та навички еквівалентного письмового перекладу	195
5.1.1. Підготовчі вправи	195
5.1.2. Етап аналізу тексту оригіналу	196
5.1.3. Етап породження тексту перекладу	204
5.1.4. Етап редагування тексту перекладу	214
5.1.5 Система вправ для навчання письмового перекладу	216
5.1.6. Оцінювання тексту перекладу	228
5.2. Етапи, уміння та навички гетеровалентного письмового перекладу	243
VI. Навчання усного перекладу	252
6.1. Зміст процесу усного перекладу	252
6.1.1. Вербальні та/або ментальні дії майбутніх перекладачів у процесі усного послідовного перекладу та перекладу з аркуша	252
6.1.2. Узагальнена модель усного перекладу	259
6.2. Етапи усного перекладу	261
6.3. Навички та уміння усного перекладу	263
6.3.1. Проблема ідентифікації навичок та умінь усного перекладу	263
6.3.2. Навички та вміння, спільні для всіх видів усного перекладу	264
6.3.3. Навички та вміння, притаманні лише деяким видам усного перекладу	267

6.4. Вправи для навчання усного перекладу277
6.4.1. Наявні підходи до проблеми вправ для навчання усного перекладу277
6.4.2. Підготовчі вправи281
6.4.3. Вправи для формування навичок та розвитку вмінь, спільних для усіх видів усного перекладу282
6.4.4. Вправи для формування навичок та розвитку вмінь перекладу з аркуша286
6.4.5. Вправи для навчання послідовного перекладу291
6.4.6. Вправи для навчання синхронного перекладу299
6.5. Оцінювання усного перекладу301
VII. Організація процесу формування фахової компетентності майбутніх перекладачів317
7.1. Архітектоніка навчального плану для спеціальності “Переклад”317
7.2. Шляхи координації дисциплін навчального плану майбутніх перекладачів328
7.3. Роль курсових та дипломних робіт у формуванні фахової компетентності перекладача345
Література356

I. Система освіти в Україні та викладання перекладу як спеціальності

1.1. Принципи підготовки перекладачів у світлі вимог державної національної програми “Освіта”

Навчання перекладу як спеціальності в Україні, як і в переважній більшості країн світу, на сьогодні здійснюється у вищих закладах освіти, а тому, природно, знаходиться у контексті державної національної програми “Освіта”, розробленої на перспективу XXI століття [29]. Відповідно до згаданої програми, освіта в Україні має ґрунтуватися на певних принципах, найважливішими серед яких видаються пріоритетність освіти (що означає достатнє фінансування, аби забезпечити випереджальний характер освіти і врахування потреб, що можуть виникнути в майбутньому), її демократизація (тобто, поміж іншого, широка автономія навчальних закладів у визначенні змісту навчання майбутніх перекладачів із врахуванням місцевих потреб), гуманізація (розкриття здібностей кожної людини та задоволення її освітніх потреб), гуманітаризація (формування культури особистості у широкому значенні цього слова, тобто засвоєння максимально можливого обсягу фонових знань, формування потреби постійного вивчення світових культур, розширення власного світогляду й підвищення культури індивідуальної поведінки), національна спрямованість (для навчання перекладу це означає, поміж іншого, обов’язкове застосування української мови як однієї з робочих мов та її розвиток через переклад), відкритість системи освіти (відсутність замкнутості в національних межах, інтенсивний обмін досвідом, критичне вивчення і раціональне запровадження закордонного досвіду підготовки перекладачів), безперервність (наступність у навчанні на різних рівнях підготовки, підвищення кваліфікації упродовж усього життя за рахунок самовдосконалення та спеціальних курсів навчання), нероздільність навчання і виховання (формування етичних принципів професійної та повсякденної поведінки майбутнього перекладача), мультикультурність та варіативність (можливість, за рахунок варіативного компонента змісту освіти, гнучкого вибору професійних компонентів навчального плану, відповідно до особистих потреб та місцевих особливостей працевлаштування, створення мережі недержавних навчальних закладів відповідного рівня, наявність різних варіантів навчального плану у різних закладах освіти).

Зміст державної національної програми “Освіта”, природно, вимагає врахування згаданих принципів при розробці концепції, визначенні змісту та методів навчання усіх спеціальностей, включаючи і майбутніх перекладачів. Таке врахування може мати різні форми, починаючи з розробки загальної концепції навчання за спеціальністю “Переклад”, визначення мети, принципів та методів навчання на різних рівнях (бакалавр, спеціаліст, магістр), відбору змісту навчання для згаданих рівнів, розробки підручників та навчальних посібників для підготовки майбутніх фахівців, розробки шляхів забезпечення безперервного професійного удосконалення перекладачів за рахунок розвитку власної фахової компетентності, і закінчуючи складанням варіативних за змістом програм підготовки перекладачів на усіх рівнях, аби забезпечити врахування індивідуальних потреб та інших ситуативних факторів.

1.2. Ступені вищої освіти в Україні та підготовка перекладачів

На сьогодні у вищих закладах освіти України, в межах напряму підготовки “Філологія”, кваліфікацію перекладача можна одержати кількома шляхами (у даному розгляді ми абстрагуємося від інших кваліфікацій, які одночасно можуть одержувати випускники, наприклад, “Філолог”, “Учитель іноземної мови/мов”, “Викладач іноземної мови/мов (та літератури)” тощо).

По-перше, це можна зробити, навчаючись за спеціальністю “Переклад”, де після закінчення навчання на рівні бакалавра (чотири роки) випускники зазвичай одержують кваліфікацію “Перекладач з першої іноземної мови”, що стимулює їх продовжувати навчання, аби після закінчення рівня спеціаліста (один рік) чи магістра (один-два роки) їм присвоїли, окрім інших, кваліфікацію “Перекладач з двох іноземних мов”.

По-друге, кваліфікацію “Перекладач з іноземної мови (або двох іноземних мов)” присвоюють також після навчання протягом відповідної кількості років (від чотирьох до шести) за спеціальністю “Прикладна лінгвістика”, хоча на сьогодні існують певні суперечності щодо змісту цієї спеціальності. Частина університетів, де пропонують навчання за цим фахом, тлумачать його як математичну лінгвістику, внаслідок чого студентів навчають складати комп’ютерні програми, призначені для обробки текстових даних. Очевидно, що в такому змісті ця спеціальність має лише дотичне відношення до перекладу (переважно машинного). Інша ж частина вищих закладів освіти інтерпретують “Прикладну лінгвістику” як переклад фахових мов (машинобудування, авіабудування тощо) і навчають перекладу у відповідних галузях. Таким чином, кваліфікація перекладача (хай і обмеженого конкретною галуззю), яку присвоюють випускникам, у даному випадку виглядає обґрунтованою.

По-третє, у деяких університетах кваліфікацію “Перекладач з іноземної мови (або двох іноземних мов)” (залежно від рівня підготовки) присвоюють також випускникам за спеціальностями “Іноземна мова” або “Іноземна мова та література”, яким згадана кваліфікація записується після інших кваліфікацій (наприклад, “Філолог”, “Учитель іноземної мови/мов”, “Викладач іноземної мови/мов (та літератури)” тощо).

Існують і інші, менш поширені, способи отримання кваліфікації перекладача, такі як, наприклад, здача державного іспиту з теорії та практики перекладу екстерном після самостійного опрацювання необхідного змісту навчання, однак у подальшому викладі буде розглядатися підготовка перекладачів лише за спеціальністю “Переклад”. Такий вибір пояснюється, крім природних меж даної роботи, ще й тим, що лише у згаданій спеціальності кваліфікація перекладача є головною, а всі інші — додатковими. Можуть заперечити, що в деяких випадках навчання за спеціальностями “Переклад”, з одного боку, та “Іноземна мова” чи “Іноземна мова та література”, з іншого, мало відрізняються за змістом (особливо якщо ці спеціальності знаходяться в межах одного факультету), внаслідок природного бажання керівництва максимально уніфікувати плани й економити кошти за рахунок об’єднання потоків студентів. Однак, як ми побачимо далі, подібне об’єднання не завжди йде на користь справі, оскільки навіть коли назви дисциплін для майбутніх учителів/викладачів та перекладачів збігаються, їх зміст, в ідеалі, може відрізнятись.

1.3. Державний стандарт спеціальності “Переклад” та сучасні критерії оцінки перекладача у світлі міжнародних вимог

Важливою умовою реалізації принципів державної національної програми “Освіта” у навчанні майбутніх перекладачів є розробка державного стандарту [33] із спеціальності “Переклад”, який може служити надійним підґрунтям для визначення напряму вирішення проблем, пов’язаних із формулюванням та реалізацією мети навчання за згаданою спеціальністю. На сьогодні функції такого стандарту виконують освітньо-кваліфікаційна характеристика (ОКХ) випускника вищого навчального закладу (узагальнює цілі освітньої та професійної підготовки, визначає місце фахівця в структурі національної економіки, встановлює вимоги до його фахових компетенцій та інших характеристик) і освітньо-професійна програма (ОПП) (визначає нормативний зміст навчання, встановлює вимоги до змісту, обсягу та рівня підготовки фахівця відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня).

Як ОКХ, так і ОПП складаються кожним університетом окремо в період підготовки до акредитації спеціальності “Переклад”. Вони є складовими галузевого компонента державних стандартів вищої освіти і використовуються при визначенні первинних посад випускників, цілей їх підготовки, при розробці ОПП, оцінці рівня підготовки фахівців, визначенні змісту навчання (включаючи підвищення кваліфікації), атестації випускників тощо. ОПП призначена для розробки навчальних планів, програм та засобів оцінки фахівців, розробки університетом варіативного компонента галузевого стандарту тощо. Перелічені завдання загалом відповідають і закордонним національним стандартам професії перекладача (див., наприклад, [227; 228]).

Якщо абстрагуватися від чималої кількості неперекладацьких знань та умінь, передбачених у випускника на рівні магістра (як і в інших спеціальностях, діяльність фахівця не обмежується перекладом, а включає низку інших видів діяльності, наприклад, у сфері інформатизації або гуманітарних та суспільних наук), то загалом завданням згаданого випускника є забезпечення міжмовної та міжкультурної усної і письмової комунікації та міжмовного і міжкультурного обміну інформацією в різних галузях шляхом перекладу різноманітних за змістом та жанром текстів іноземною (іноземними) та українською мовами. Аналіз численних ОКХ та ОПП, розроблених різними університетами, показує, що їх зміст дуже схожий, що легко пояснити врахуванням кожним наступним університетом успішного досвіду попередників. З іншого боку, це спричинює повтор і не надто вдалих фрагментів змісту (наприклад, трапляються пропозиції включити до необхідних перекладачеві компетенцій такі неоднозначні уміння, як “диференціювання лексичних одиниць корелюючих мов за відповідними галузями наук”, “встановлення зв’язку між перекладом та інтерпретацією, лінгвостилістикою та психолінгвістикою тексту”, “здійснення аналізу текстів перекладів різних типів соціальної диференціації” тощо) і загалом гальмує творчий елемент у цьому процесі.

Тому видається раціональнішим, замість критики існуючих ОКХ та ОПП, спробувати визначити найбільш доцільні компоненти майбутнього державного стандарту, який, будемо сподіватися, буде таки розроблений у найближчому майбутньому. У процесі

розмірковування спробуємо враховувати й досвід інших країн (див. також [213]), зокрема, Великої Британії [227; 228], де такі стандарти вже давно розроблені. Знову ж таки, обмежимо сферу аналізу лише тими аспектами, що мають безпосереднє відношення до перекладу, абстрагуючись від інших, одночасно не заперечуючи їх важливість.

По-перше, враховуючи міжнародну (хоча й суперечливу) тенденцію готувати усних та письмових перекладачів окремо, доцільно було б мати окремі стандарти для усного та письмового перекладу, тим більше що кожен з них, у свою чергу, включає по кілька видів (послідовний, з аркуша та синхронний як види усного перекладу, повний та реферативний — як види письмового).

По-друге, стандарт, після загального опису його змісту та призначення (цей компонент, на наш погляд, знаходиться на задовільному рівні і в існуючих ОКХ та ОПП), має обов'язково включати визначення змісту поняття перекладу та ролі перекладача у цьому процесі. Визначити зміст поняття перекладу взагалі, і письмового та усного перекладу зокрема, є надзвичайно важливим, оскільки він визначає і зміст усіх подальших компонентів стандарту. Якщо укладачі стандарту ґрунтуватимуться на лінгвістичній теорії перекладу, як воно досі було протягом тривалого періоду часу, то це визначить і відповідний перелік знань та умінь, так само як і зміст перекладацької діяльності, що переважно буде зведений до встановлення адекватності ТО та ТП на різних лінгвістичних рівнях. Якщо ж вони приймуть за основу пізніші теорії, то це значно змінить як складові переліку знань та умінь, так і зміст перекладацької діяльності, що суттєво розшириться за рахунок врахування чинників, які не враховувалися у лінгвістичній теорії.

Характеризуючи роль перекладача, важливо підкреслити принципову недостатність на професійному рівні самого лише володіння двома чи більшою кількістю мов, оскільки фаховий переклад вимагає ще й спеціальних знань та умінь, які формуються у процесі навчання та практичної перекладацької діяльності. Доцільно зауважити важливість широкого діапазону фонових знань і знань спеціальної термінології, безперервного професійного удосконалення, а також зазначити етичні аспекти роботи перекладача (відповідальність за об'єктивність і конфіденційність інформації, реальна оцінка власних фахових знань та умінь по відношенню до рівня завдань, етичні вимоги до професійної поведінки тощо).

Наступний розділ стандарту доцільно було б присвятити принципам професійної діяльності письмового перекладача, де детально були б викладені перелічені принципи, частина з яких може повторювати деякі ознаки, вже згадані при опису ролі перекладача, однак у стандарті це не є недоліком, бо користувачі часто читають не увесь документ, а тільки певну його частину. Відповідно у цьому розділі слід чітко вказати на необхідність збереження конфіденційності інформації, до якої перекладач мав доступ у процесі перекладу, на важливість таких рис, як неупередженість, чесність та професійність, на крайню небажаність перекладу у сферах, що виходять за межі обізнаності перекладача, на неможливість приставати на будь-які неетичні пропозиції від замовників або погоджуватися на переклад у ситуаціях, де наявний конфлікт інтересів, що може перешкоджати професійному виконанню перекладу. Варто також підкреслити особисту відповідальність перекладача за постійне удосконалення фахової компетентності, а також важливість, з одного боку, корпоративної солідарності, а з іншого — поважання етичних принципів і принципів діяльності осіб інших професій.

Невід'ємним компонентом стандарту мають бути вимоги до професійного перекладача, оскільки саме вони у подальшому підлягають деталізації. У міжнародній практиці (див., наприклад, [228]) серед найголовніших виділяють вимоги підтримання високого рівня власних фахових умінь і знань, здатність вирішувати перекладацькі завдання нового типу (тобто ті, що раніше даним перекладачем не виконувалися), уміння на фаховому рівні перекладати та реферувати тексти однією мовою з іншої, регулярно підвищувати свою кваліфікацію.

Далі доцільно розглянути кожну перелічену вище вимогу детально у трьох аспектах: зміст вимоги, характеристики здійснення професійної діяльності, необхідні знання та уміння. Покажемо це на прикладі, можливо, найважливішої з них — уміння письмово перекладати тексти однією мовою з іншої на фаховому рівні — як вона подається у британському стандарті [228, с. 7–8].

Зміст вимоги “Письмовий переклад текстів однією мовою з іншої”. Ця вимога стосується точного виконання перекладу на професійному рівні. Текст перекладу (ТП) має відбивати тип, мету, стиль та інтонацію тексту оригіналу (ТО). Перекладач має якісно і в домовлений термін виконати інструкції замовника. Будь-які пропуски, додавання, граматичні помилки є другорядними, якщо вони не впливають суттєво на зміст і значення ТП. Перекладачі регулярно звертаються до колег з проханням редагувати або критикувати виконані ними переклади, перш ніж ТО віддається замовнику. Така поведінка відповідає професійним вимогам.

Характеристики здійснення професійної діяльності: 1) створення ТП, який точно відбиває загальні смисл (*meaning*) і функцію ТО; 2) ТП має точно відбивати тип та мету ТО, стиль, відношення (автора) та інтонацію ТО, поняття, фактичну інформацію й точку зору (автора), культурні звичаї та стиль, роль та намір автора щодо його взаємозв'язку з читачами; 3) переклад має відповідати параметрам замовника, таким як галузь та вимоги до врахування особливостей сприйняття ТП адресатами, а також таким як визначений замовником ступінь наближення ТП до ТО; 4) переклад повинен бути виконаний якісно і в обумовлений термін; 5) перекладач має враховувати сподівання та пріоритети замовника шляхом підтримання постійного зв'язку з ним, особливо у разі виникнення сумнівів та ускладнень; 6) перекладач вносить зміни до змісту виконання завдання, якщо змінюється зміст замовлення; 7) будь-які пропуски, додавання, граматичні помилки і неточності є другорядними, якщо вони не впливають суттєво на зміст і значення ТП; 8) усвідомлюючи, що ТП може бути неідеальним, перекладач регулярно звертається до колег з проханням редагувати або критикувати виконані ним переклади; 9) ТП перевіряється і редагується перекладачем, перш ніж віддається замовнику; 10) якщо з будь-якої причини текст не редагувався, перекладач повідомляє про це замовника; 11) перекладач повідомляє замовника про будь-які сумніви, які він має щодо ТП, додаючи примітки перекладача скрізь, де це є доцільним; 12) поведінка перекладача має відповідати професійним і етичним нормам.

Знання та уміння: 1) знання змісту процесу письмового перекладу однією мовою з іншої; 2) володіння читанням на мові, з якої здійснюється переклад, на рівні 4 (другий найвищий рівень за шкалою Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти: адекватна операційна компетенція — здатність розуміти довгі та складні документальні й літературні тексти, оцінюючи особливості їх стилю. Здатність розумі-

ти спеціалізовані статті та довгі технічні інструкції, навіть якщо вони не стосуються сфери діяльності читача (у даному випадку, перекладача) [32, с. 27]); володіння письмом мовою, якою здійснюється переклад, на рівні 5 (найвищий рівень за шкалою Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти: глобальна операційна компетенція — здатність легко писати чіткий, послідовний текст у певному стилі; здатність писати складні листи, доповіді й статті, представляючи проблему (предмет розгляду) за допомогою ефективної логічної структури, що дозволяє адресату виділити й запам'ятати значущі пункти; спроможність писати резюме та огляди професійних або літературних праць [32, с. 27]); 3) володіння прийомами адаптації ТП до особливостей цільової культури, включаючи особливості мовної комунікації; 4) знання стилістичних реєстрів (архаїчний, урочистий, офіційний, розмовний, неофіційний, інтимний) та способів їх переносу з однієї мови до іншої; 5) уміння встановлення лексичних та фразеологічних значень мовних одиниць різними способами; 6) знання галузі, до якої відноситься ТО; 7) навички самоорганізації й уміння закінчувати роботу до встановленого терміна; 8) уміння спілкуватися із замовниками та володіння технікою міжособистісного спілкування; 9) володіння прийомами забезпечення якості перекладу, такими як вичитування, критичне оцінювання, редагування, зворотний переклад, а також знання умов застосування згаданих прийомів; 10) уміння складання перекладацьких приміток та знання умов їх застосування; 11) знання ролі перекладача та принципів професійної діяльності.

За такою ж схемою доцільно розглянути кожну вимогу до кожного виду перекладу, як усного, так і письмового. Це сприяло б чіткому уявленню студентів про той діапазон навичок та вмінь, якими їм слід оволодіти, а викладачі перекладу краще б орієнтувалися щодо змісту операцій та дій, які вони мають сформувати у студентів протягом усього процесу навчання. Крім того, детальний виклад усіх параметрів кожного виду перекладу значно полегшує вибір прийомів, які є доцільними при формуванні того чи іншого вміння або в процесі організації засвоєння відповідних знань. Подібний деталізований стандарт, безумовно, був би корисним і укладачам програм навчання та розробникам підручників і навчальних посібників.

Перш ніж перейти до аналізу процесу розвитку перекладацьких умінь та засвоєння відповідних знань, розглянемо зміст методики навчання перекладу як спеціальності.

Питання для обговорення

Система освіти в Україні та навчання перекладу як спеціальності

1. Поясніть зміст таких принципів підготовки майбутніх перекладачів: пріоритетність освіти, демократизація освіти, гуманізація освіти, гуманітаризація освіти, національна спрямованість освіти, відкритість системи освіти, безперервність освіти, нероздільність навчання і виховання, мультикультурність та варіативність освіти.
2. Запропонуйте форми врахування перелічених вище принципів при визначенні змісту та методів навчання майбутніх перекладачів.

Ступені вищої освіти в Україні та підготовка перекладачів

1. У межах якого напрямку підготовки та яких спеціальностей можна одержати кваліфікацію перекладача? Якими є особливості підготовки майбутніх перекладачів у межах різних спеціальностей?

Державний стандарт спеціальності “Переклад” та сучасні вимоги до перекладача у світлі міжнародних вимог

1. Поясніть зміст понять “освітньо-кваліфікаційна характеристика” (ОКХ) та “освітньо-професійна програма” (ОПП).
2. Обґрунтуйте необхідність визначення у згаданих документах змісту поняття перекладу взагалі та ролі перекладача.
3. Окресліть компоненти, які доцільно включити до розділу, присвяченого принципам професійної діяльності письмового перекладача.
4. Обґрунтуйте необхідність включення до згаданих документів вимог до професійного перекладача.
5. Окресліть зміст вимоги “Письмовий переклад текстів однією мовою з іншої”.
6. Окресліть зміст вимоги “Характеристики здійснення письмового перекладу як професійної діяльності”.
7. Окресліть зміст вимоги “Знання та уміння, необхідні для здійснення письмового перекладу як професійної діяльності”.

Завдання для самостійної роботи

1. Вивчіть кваліфікаційні вимоги до перекладачів у державному класифікаторі професій України. Порівняйте їх з вимогами у державному класифікаторі професій Великої Британії. Які ви бачите збіги та розбіжності двох класифікаторів? Які характеристики державного класифікатора професій Великої Британії варто було б запозичити для окреслення кваліфікаційних вимог до перекладачів у державному класифікаторі професій України?

Література

1. Кваліфікаційні вимоги. Державний класифікатор професій. Довідник кваліфікаційних характеристик працівників. — Режим доступу: www.jobs.ua/ukr/dkhp
2. National Occupational Standards in Interpreting. — London : CILT, National Centre for Languages, 2006. — 40 p. — Режим доступу: www.ukstandards.org.uk
3. National Occupational Standards in Translation. — London : CILT, National Centre for Languages, 2007. — 35 p. — Режим доступу: www.ukstandards.org.uk